

Duygusal İhmal ve Duygusal İstismara Müdahale: Bir Pilot Çalışma**Emotional Neglect and Emotional Abuse Intervention: A Pilot Study**Ceyhan TURHAN,¹ Ali ERYILMAZ²**ÖZ**

Amaç: Bu araştırma okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynlere yönelik geliştirilen duygusal ihmal ve duygusal istismara müdahale programının etkililiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve yöntemler: İstanbul’da bir anaokulunda bulunan 7 deney 7 kontrol grubuna atanmak üzere 14 gönüllü ebeveyn ile yürütülmüş olup deney grubuna 14 oturumluk müdahale programı uygulanmıştır. Müdahale öncesi ve sonrasında iki gruba da “Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği”, “Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği” ve “Anne-Çocuk İhmal Ölçeği” uygulanmıştır. Müdahale programının etkililiğini incelemek için grup içi ve gruplar arası karşılaştırmalar parametrik ve parametrik olmayan testler ile analiz edilmiştir.

Bulgular: Analiz sonuçlarına göre grupların ön test puanları ölçeğe araçlarının tamamı için farklılık göstermemektedir. Deney grubu “Nedensel” ön test puanları son test puanlarından anlamlı düzeyde düşük, “Duygusal İhmal” ön test puanları son test puanlarından anlamlı düzeyde yüksektir. “Duygusal İhmal” alt boyutu artan puanları azalan duygusal ihmal düzeyini göstermektedir. Deney grubu “Nedensel”, “Duygusal İstismar Farkındalık” ve “Duygusal İhmal” son test puanları kontrol grubu son test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Sonuç: Çalışma sonucunda, geliştirilen çok boyutlu müdahale programının ebeveynlerin duygusal istismar neden-sonuç davranışlarını ve duygusal ihmal düzeylerini azalttığı görülmüştür. Duygusal istismar farkındalık düzeyi açısından koruyucu bir rolü olduğu görülmüştür. Duygusal ihmal ve istismarın bireyin ruh sağlığı üzerindeki uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurulduğunda, geliştirilen müdahale programı, ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlara grup temelli uygulamalarda yol gösterebilecek bütüncül ve etkili bir model sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal ihmal, Duygusal istismar, Müdahale programı

ABSTRACT

Aim: This study aims to examine the effectiveness of an intervention program developed for parents of preschool-aged children to reduce emotional neglect and emotional abuse.

Method: The study was conducted with 14 parents from a preschool in Istanbul, randomly assigned to experimental (n=7) and control (n=7) group. The experimental group participated in a 14-session intervention program. Prior to and following the intervention, all participants completed the “Emotional Abuse Potential Scale,” the “Recognition of Emotional Maltreatment Scale,” and the “Mother-Child Neglect Scale.” Parametric and non-parametric tests were used to analyze within- and between-group differences to evaluate the program's effectiveness.

Results: Results indicated no significant differences between the groups in pre-test scores across all measurement tools. In the experimental group, post-test scores on the “Causal” subscale were significantly lower, while post-test scores on the “Emotional Neglect” subscale were significantly higher than their respective pre-test scores, suggesting a decrease in neglect behaviors (higher scores indicate lower neglect). Furthermore, post-test scores on the “Causal,” “Recognition of Emotional Maltreatment,” and “Emotional Neglect” subscales in the experimental group differed significantly from those of the control group.

Conclusion: Findings suggest that the multidimensional intervention program effectively reduced parents' emotionally abusive causal behaviors and emotional neglect levels, while also enhancing their awareness of emotional abuse. Considering the long-term impact of emotional neglect and abuse on mental health, the developed program provides a comprehensive and effective group-based model for professionals working in the field of mental health.

Keywords: Emotional neglect, Emotional abuse, Intervention program

Geliş Tarihi/Received:21.04.25
Date:10.06.25

Kabul Tarihi/Accepted:22.04.25

Çevrimiçi Yayın Tarihi/Available Online

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, ceyhan.turhan@sbu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0935-5150

² Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, aeryilmz@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9301-5946

Sorumlu yazar/Correspondence: Ceyhan Turhan, mail: ceyhan.turhan@sbu.edu.tr

Cite this article as: TURHAN C., ERYILMAZ A. Duygusal İhmal ve Duygusal İstismara Müdahale: Bir Pilot Çalışma. J Health Pro Res 2025;7(2):67-76.

Giriş

Erken çocukluk dönemi, bireyin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişiminin temelini atıldığı kritik bir evredir. Bu süreçte çocuğun gelişimini destekleyen en önemli etkenlerden biri, bakım verenle kurulan ilişkinin niteliğidir. Fiziksel ihtiyaçların karşılanması, ötesinde, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını fark etmek ve bu ihtiyaçlara duyarlı yanıtlar vermek; sağlıklı benlik gelişimi, öz düzenleme becerileri ve psikososyal işlevsellik açısından belirleyicidir (1). Ancak çeşitli ailevi, kültürel ve çevresel nedenlerle bu ihtiyaçların göz ardı edilmesi, duygusal ihmal ve istismar gibi uzun vadeli etkiler doğurabilecek olumsuz deneyimlere zemin hazırlayabilmektedir.

Çok sayıda çocuk, ebeveynin psikolojik açıdan ulaşamaz olması ve duygusal ihtiyaçlarına yeterli yanıt verememesi nedeniyle duygusal ihmal yaşamakta; yine birçok çocuk, sözel veya sözel olmayan, tekrarlayıcı ve acı verici ebeveyn davranışları ile karakterize edilen duygusal istismara maruz kalmaktadır (2,3,4). Özellikle çocuk için önemli başka bir koruyucu ilişki bulunmadığında, bakım verenin sık tekrarlayan, aşağılayıcı, kaygı uyandırıcı ve kafa karıştırıcı tutumları duygusal hasarın birikimli biçimde oluşmasına yol açmaktadır (5,6).

Bu tür davranışların çocuğun benlik kavramına olumsuz mesajlar yerleştirdiği, sosyal ilişkilerini sınırlandırdığı ve gelişimsel süreci kalıcı biçimde etkilediği gösterilmiştir (1). Wolfe ve McIsaac (2011), bu etkilerin çocuğun yaşına ve gelişimsel ihtiyaçlarına bağlı olarak farklılaştığını vurgulamıştır (7). Glaser (2002), duygusal ve psikolojik istismar ayrımının kavramsal olarak işlevsiz olduğunu, çünkü bu etkilerin birbiriyle iç içe geçtiğini savunmaktadır (8). Duygusal ihmal ve istismar çoğu zaman eş zamanlı gerçekleşir ve çocuğun aşağılanması, sevgisizlik ve değersizlik duygularını besleyerek gelişimsel zarar oluşturur (9). Özellikle erken çocukluk döneminde çocuklar yaşadıklarını ifade etmekte zorlandıkları için bu tür kötü muamele çoğunlukla fark edilmez. Uygulayıcılar açısından da duygusal zararların çocuğun korunmasını gerektirecek düzeyde olup olmadığını belirleme süreci zorluk barındırmaktadır (6) ve fiziksel izler taşınamaması da ispatını güçleştirmektedir (10).

Duygusal ihmal ve istismarın raporlanmasındaki güçlükler, gerçek yaygınlığın tespit edilmesini zorlaştırırsa da mevcut veriler bu tür kötü muamelenin hem toplumsal hem de klinik düzeyde önemli ölçüde varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Topluluk örnekleminde duygusal istismarın %15,4, duygusal ihmalin ise %13,1 oranında görüldüğü; klinik örneklemde bu oranların sırasıyla %32,2 ve %19,1'e yükseldiği bildirilmiştir (11). Dünya Sağlık Örgütü'ne (2020) göre, Avrupa Bölgesi'nde 18 yaş altındaki çocukların yaklaşık %29,1'i duygusal istismara maruz kalmaktadır (12). Türkiye'de UNICEF'in 2010 yılı verilerine göre, duygusal istismarın görülme oranı %51, duygusal ihmalin ise %9 olarak rapor edilmiştir (13).

Mevcut araştırmalar duygusal ihmal ve istismarın diğer ihmal ve istismar türleri ile karşılaştırılınca daha ciddi problemlere sebep olabildiğini gösteren kanıtlar sunmaktadır. Fiziksel istismar, nörolojik problemlere yol açabilse de asıl hasarı yaratan genellikle fiziksel acı değil; reddedilme, korkutma, utandırma, izole etme, yozlaşma ve aşağılama gibi psikolojik etkiler olmaktadır (14). Duygusal ihmal ve duygusal istismara maruz kalmanın duygusal problemler (15, 16,17), öz değer (18,3,19,20), dışa yönelim (21), kaygı ve depresyon (22,23,24,25,26), bağımlılık (27,28,29,30,31), kişilik bozuklukları (32,33) ve somatizasyon (21) gibi ruh sağlığı ile ilgili sorunlar üzerinde etkisi olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar duygusal ihmal ve istismarın etkilerinin bireyin ruh sağlığı üzerindeki ciddi etkilerin boyutunu ortaya koymaktadır. İhmal başladığında aile çoğu zaman yardım talebinde bulunacak ya da müdahaleyi kabul edecek bir durumda olmayabilir. İhmal çoğunlukla geriye dönük olarak fark edilebildiğinden, özellikle erken çocukluk döneminde ailenin mümkün olan en erken aşamada desteklenmesi kritik bir gerekliliktir.

Literatürde doğrudan duygusal ihmal ve istismarı hedef alan kanıt temelli müdahale çalışmalarının sınırlı olduğu, mevcut programların çoğunlukla fiziksel istismar gibi daha görünür türlere ya da belirli ebeveyn davranışlarına odaklandığı görülmektedir (34,35,36). Sıklıkla tek kuramsal yaklaşıma dayanan bu programlar, bağlanma örüntüleri, ebeveynin içsel süreçleri ve kültürel faktörleri yeterince dikkate almamaktadır (37). Triple P ve Partners in Parenting gibi yaygın modeller davranışsal çıktıları odaklanırken; psikodinamik ya da bağlanma temelli yaklaşımlar ise sınırlı uygulama alanına sahiptir (38,39). Oysa duygusal ihmal ve istismar, yalnızca ebeveynlik becerileriyle değil, bireyin kendi çocukluk deneyimleri, zihinselleştirme kapasitesi ve stresle başa çıkma biçimleriyle de yakından ilişkilidir (40,41). Bu çok boyutlu yapının etkili şekilde ele alınabilmesi için bütüncül ve esnek müdahale modellerine ihtiyaç duyulmaktadır (42).

Bu araştırma kapsamında geliştirilen ebeveynlerin duygusal ihmal ve duygusal istismar düzeylerini düşürmeyi amaçlayan müdahale programı, ebeveynin içsel dünyasına dair çoklu risk faktörlerini temel alarak; bağlanma kuramı, sosyal öğrenme kuramı, mentalizasyon teorisi, bilişsel-davranışçı yaklaşım ve pozitif psikoterapi gibi farklı kuramsal çerçeveleri entegre eden çok katmanlı bir yapı sunmaktadır (43,44,45,46). Gelişimsel dönem bilgilerinin aktarımı, öz-şefkat temelli stres düzenleme teknikleri ve grup ortamında sağlanan paylaşım, programın hem bireysel farkındalık hem de davranışsal dönüşüm açısından sürdürülebilirliğini desteklemektedir (47,48). Böylece program, sadece gözlemlenebilir ebeveynlik davranışlarını değil, bu davranışları sürdüren duygusal ve bilişsel süreçleri de hedef alan bütüncül bir müdahale çerçevesi sunmaktadır.

Bu doğrultuda planlanan araştırmanın amacı “müdahale programının okul öncesi dönem çocuğa sahip olan ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli, duygusal istismar farkındalığı ve duygusal ihmal düzeyleri üzerindeki etkisini” incelemektir.

Araştırma Modeli

Bu çalışma, deneysel desen çerçevesinde, ön test-son test ölçümleri yapılan deney ve kontrol gruplarıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul’da bir anao-kuluna devam eden 2–6 yaş aralığında çocuğu bulunan ve gönüllü olarak katılım sağlayan ebeveynler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Müdahale programı hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra katılımcılara Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği uygulanmış ve elde edilen puanlara göre ebeveynler istismar potansiyeline göre sıralanmıştır. Gönüllüler arasından grup ortalamasının üzerinde puan alan 8 ebeveyn deney grubuna, 8 ebeveyn ise kontrol grubuna rastgele yerleştirilmiştir. Müdahale süreci boyunca deney grubundaki bir katılımcının devam etmemesi üzerine, kontrol grubundan da bir katılımcı rastgele çıkarılmıştır. Böylece her iki grupta 7 toplam 14 katılımcı yer almıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan formda; yaş, çocuk sahibi olma yaşı, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzey gibi demografik bilgileri içeren sorular yer almaktadır.

Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPO):

Pekdoğan ve Kanak (2019) tarafından geliştirilen 50 maddelik 5’li Likert tipi bu ölçek, ebeveynlerin duygusal istismar potansiyelini değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır (49). “Nedensel” (29 madde) ve “Önleyici” (21 madde) olmak üzere iki alt boyuttan oluşur. Önleyici alt boyut ters kodlanır. Toplam ölçekten alındıyıksek puan, istismar potansiyelinin arttığını gösterir. Ölçeğin genel güvenilirliği $\alpha = .97$ olarak bildirilmiş; bu çalışmada $\alpha = .73$ bulunmuştur.

Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ):

Uslu ve ark. (2010) tarafından geliştirilen 26 maddelik 4’lü Likert tipi bu ölçek, ebeveynlerin duygusal istismara ilişkin farkındalık düzeylerini ölçmektedir (50). Yüksek puan, istismara yönelik düşük farkındalığı göstermektedir. Ölçeğin dört faktörlü yapısı vardır. Bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .71$ olarak bulunmuştur.

Anne-Çocuk İhmal Ölçeği

Lounds ve ark. (2004) tarafından geliştirilen ölçek Saltalı ve ark. (2014) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (51,52). Annelerin ihmalkâr tutumlarını değerlendiren 5’li Likert tipi bir ölçektir. Duygusal İh-

mal, Eğitimsel İhmal, Fiziksel İhmal ve Otorite-De-netim olmak üzere 4 alt boyuttan ve toplam 19 maddeden oluşmakta olan ölçeğin genel güvenilirlik katsayıları .87 ile .98 arasında değişmektedir. Bu çalışmada yalnızca “Duygusal İhmal” alt boyutu kullanılmıştır. Artan puanlar daha düşük ihmal düzeyini göstermektedir. Bu çalışmada alt boyutun güvenilirlik katsayısı $\alpha = .68$ ’dir.

Verilerin Toplanması

Dahil edilme kriterleri kapsamında belirlenen ve deney ve kontrol grubuna seçkisiz atanan katılımcılara müdahale öncesi ölçüm araçları uygulanmıştır. Deney grubu katılımcılarına her bir oturum 90 dakika süren 14 oturumluk gruba psikolojik danışma ve psiko eğitim formatında müdahale programı uygulanmıştır. Programı süresince ilk dört oturum neden-sellik üzerine planlanmış olup; tanışma, duygusal ihmal ve istismar kapsamına giren davranışlar ve sonuçları, gelişimsel dönem ihtiyaçları, ebeveynin duygusal ihmal ve istismar geçmişi üzerinde durulmuştur ve Pozitif Psikoterapi, Mentalizasyon Teorisi ve gelişim psikolojisi çalışmalarından yararlanılmıştır. Sonrasında ebeveynlikle ilgili yanlış inançlar üzerinde çalışılmış ve ortaya çıkan yoğun duygularla çalışmak için stres yönetimi ve öz şefkat oturumları gerçekleştirilmiştir. Sonraki dört oturum yansıtıcı ebeveynlik becerilerine ayrılmış olup yansıtıcı iletişim, sağlıklı sınırlar, destekleyici becerilerin öğretimi ve etkileşimli oyun olarak planlanmıştır. Son üç oturumda ise ebeveynlikle ilgili olumlu noktalara odaklanmak, sosyal destek kaynakları üzerinde durulmuş ve son olarak sonlandırma oturumu ile tamamlanmıştır. Bu süreçte kontrol grubuna herhangi bir müdahale uygulanmamış olup süreç bitiminde ölçme araçları uygulandıktan sonra ebeveynlik becerileri üzerine kitap hediye edilerek duygusal ihtiyaçlara ilişkin çevrimiçi bir seminer düzenlenmiştir.

İstatistiksel Analiz

Verilerin analizinde SPSS 25.0 istatistik programı kullanılmıştır. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile değerlendirilmiştir. Gruplar arasındaki farkların incelenmesinde, dağılımın normal olduğu durumlarda bağımsız örneklemeler t testi ve eşleştirilmiş örneklemeler t testi; normal dağılmayan verilerde ise Mann-Whitney U testi ile Wilcoxon işaretli sıralar testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ kriteri esas alınmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 2022.05 toplantı numaralı etik onay alınmıştır. Katılımcıların Aydınlatılmış Onam Formu ile yazılı onayları alınmıştır.

Bulgular

Katılımcıların demografik verileri incelendiğinde deney ve kontrol grubu katılımcılarının tamamı annelerden oluşmakta ve evli oldukları görülmüştür.

Deney grubunda bulunan ebeveynlerin yaş ortalaması 36,14 iken kontrol grubu ebeveynlerinin yaş ortalaması 35, 86'dır. Deney grubunda yer alan ebeveynlerden %57,1'i çalışırken %42,9'u çalışmamakta, kontrol grubunda yer alan ebeveynlerin %29'u çalışırken %71'i çalışmamaktadır. Deney grubu katılımcılarının eğitim durumları incelendiğinde %14,3'ü lise mezunu iken kontrol grubundaki

ebeveynlerin %50'si lise mezunudur. Deney grubunda bulunan ebeveynlerin %85,7'si lisans mezunu iken, kontrol grubunda bu oran %57,1 ve lisansüstü mezunu oranı da %28,6'dır. Katılımcıların algılanan gelir düzeyleri deney grubunda %57,1 orta düzey, %42,9 yüksek düzey olarak belirtilirken, kontrol grubunda katılımcılarının tamamı orta düzey olarak belirtmiştir. Katılımcılara ait veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Deney ve kontrol grubunda bulunan ebeveynlerin tanımlayıcı bilgileri

		Deney (n=7)		Kontrol (n=7)	
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Medeni Durum	Evli	7	100,0	7	100,0
	Bekar	0	0,0	0	0,0
Cinsiyet	Kadın	7	100,0	7	100,0
	Erkek	0	0,0	0	0,0
Çalışma Durumu	Evet	4	57,1	2	28,6
	Hayır	3	42,9	5	71,4
Eğitim Durumu	Lise	1	14,3	1	50,0
	Lisans	6	85,7	4	57,1
	L. Üstü	0	0,0	2	28,6
Gelir Düzeyi	Düşük	0	0,0	0	0,0
	Orta	4	57,1	7	90,0
	Yüksek	3	42,9	0	0,0
		Ort±Ss (Min-Max)		Ort±Ss (Min-Max)	
Yaş		36,14±3,485 (29-39)		35,86±6,594 (31-50)	

Deney ve kontrol grupları ön test puanları açısından karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol grubu için normal dağılıma uyduğu görülen DİPO toplam puan, önleyici ve nedensel alt boyutları ve DİFÖ ön test puanlarının karşılaştırılması için Bağımsız Gruplar T testi analizi yapılmıştır. Normal dağılmadığı görülen duygusal ihmal puanları için ise Mann Whitney

U testi yapılmıştır. Sonuçlara göre deney ve kontrol grupları DİPO ($t=1.135$, $p>.05$), nedensel ($t=.871$, $p>.05$), önleyici ($t=-1.259$, $p>.05$) ve DİFÖ ($t=-.859$, $p>.05$), duygusal ihmal ($U=16,000$, $p>.05$) ön test ölçümleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Gruplar arası ön test puanlarının karşılaştırılması

	Deney	Kontrol	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	Ort±Ss	Ort±Ss			
+Nedensel	37,28±4,02	35,71±2,56	.871	12	.401
+Önleyici	99,57±5,34	102,28±1,97	-1.259	12	.232
+DİPO	63,71±7,27	59,42±4,39	1.335	12	.207
+DİFÖ	30,14±5,20	32,14±3,28	-.859	12	.407

	Sıra ort.	Sıra top.	Sıra ort.	Sıra top.	U	z	p
++Duygusal İhmal	8,71	61,00	6,29	44,00	16,000	- 1,121	.262

++Mann Whitney U, + Bağımsız Gruplar T testi.

Deney ve kontrol gruplarının ön test-son test puanlarını karşılaştırmak amacıyla normal dağılıma uyduğu görülen DİPO toplam puan, önleyici ve nedensel alt boyutları ve DİFÖ ön test ve son test puanlarının karşılaştırılması için Bağımlı Gruplar T testi analizi yapılmıştır. Normal dağılmadığı görülen duygusal ihmal puanları için ise Wilcoxon İşaretili sıralar testi yapılmıştır. Deney grubu DİPO nedensel alt boyut ($t=3,382$, $p<.05$), ve duygusal ihmal ($z=-2,456$, $p<.05$), ön test ve son test puanları arasında

anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Deney grubunun duygusal istismara sebep olan davranışları ve duygusal ihmal gösterme durumlarının azaldığı görülmektedir. Kontrol grubunda DİPO toplam ($t=-2,764$, $p<.05$), ve nedensel ($t=-2,892$, $p<.05$) puanları açısından son test puanlarının ön test puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve kontrol grubu duygusal istismar potansiyelinin arttığı görülmüştür. Sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Grup içi ön test- son test puanlarının karşılaştırılması

		n	Ort. ±ss	t	df	p
+Nedensel	Deney Grubu					
	Ön Test	7	37,28±4,029	3,382	6	.01*
	Son Test	7	33,00±3,605			
	Kontrol Grubu					
	Ön Test	7	35,71±2,563	-2,892	6	.02*
	Son Test	7	40,85±4,220			
+Önleyici	Deney Grubu					
	Ön Test	7	99,57±5,349	,431	6	.68
	Son Test	7	99,00±3,559			
	Kontrol Grubu					
	Ön Test	7	102,28±1,976	2,455	6	.05
	Son Test	7	99,14±3,28			
+DİPO	Deney Grubu					
	Ön Test	7	63,71±7,273	,407	6	.69
	Son Test	7	62,57±8,038			
	Kontrol Grubu					
	Ön Test	7	59,42±4,391	-2,764	6	.03*
	Son Test	7	67,714±7,409			
+DİFÖ	Deney Grubu					
	Ön Test	7	30,14±5,209	1,012	6	.35
	Son Test	7	28,14±2,672			
	Kontrol Grubu					
	Ön Test	7	32,14±3,287	-2.131	6	.07
	Son Test	7	36,14±3,804			

		Sıralar	n	Ort. Sıra	Sıralar Top.	z	p
++Duygusal İhmal	Deney Grubu	Negatif	0	0,00	0,00	-2,456	.01*
		Pozitif	7	4,00	28,00		
		Eşit	0				
	Kontrol Grubu	Negatif	3	3,17	9,50	-0,542	.58
		Pozitif	2	2,75	5,50		
		Eşit	2				

++Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, + Bağımlı Gruplar T testi.

Deney ve kontrol grupları son test puanları açısından karşılaştırılmıştır. Deney ve kontrol grubu için normal dağılıma uyduğu görülen DİPO toplam puan, önleyici ve nedensel alt boyutları ve DİFÖ son test puanlarının karşılaştırılması için Bağımsız Gruplar T testi analizi yapılmıştır. Normal dağılmadığı görülen duygusal ihmal puanları için ise Mann Whitney U testi yapılmıştır. Sonuçlara göre deney ve kontrol grupları nedensel ($t=-3.745$,

$p<.05$), DİFÖ ($t=-4.552$, $p<.05$) ve duygusal ihmal ($U=5.500$, $p<.05$) son test ölçümleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Deney grubunun duygusal istismar nedensel davranışları, duygusal ihmal davranışları ve duygusal istismar farkındalıklarının kontrol grubuna göre iyileşme gösterdiği görülmektedir. Analiz sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Deney ve kontrol grubu son test puanlarının karşılaştırılması

	Deney		Kontrol				
	Ort±Ss		Ort±Ss		t	df	p
+Nedensel	33,00±3,605		40,85±4,220		-3,745	12	.003*
+Önleyici	99,00±3,559		99,14±3,28		-,078	12	.93
+DİPO	62,57±8,038		67,714±7,409		-1,245	12	.23
+DİFÖ	28,14±2,672		36,14±3,804		-4,552	12	.001*
	Sıra ort.	Sıra top.	Sıra ort.	Sıra top.	U	z	p
++Duygusal İhmal	10,21	71,70	4,79	33,50	5,500	-2,494	.01*

++Mann Whitney U, + Bağımsız Gruplar T testi.

Bu bulgulara göre müdahale öncesi deney ve kontrol gruplarının DİPO toplam, önleyici ve nedensel alt boyutlar, DİFÖ ve duygusal ihmal ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Deney grubu nedensel ve duygusal ihmal son test puanları ön test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmakta olup grubunun duygusal istismara neden olan davranışları ve duygusal ihmal eğilimi azalmıştır. Deney grubu nedensel, duygusal ihmal ve DİFÖ son test puanları kontrol grubu son test puanlarından anlamlı düzeyde farklılaşmakta olup deney grubunun duygusal istismara neden olan davranışları ve duygusal ihmal eğilimi kontrol grubundan anlamlı düzeyde düşüken, deney grubunun duygusal istismar farkındalığı kontrol grubundan anlamlı düzeyde yüksektir.

Tartışma

Araştırmada elde edilen bulgular, geliştirilen müdahale programının, ebeveynlerin duygusal istismar eğilimlerini ve duygusal ihmal davranışlarını azaltma konusunda etkili olduğunu göstermektedir. Müdahale sonunda deney grubunun kontrol grubundan anlamlı düzeyde daha yüksek farkındalık seviyesinde olması, programın hem önleyici hem de dönüştürücü işlevini desteklemektedir.

Bu sonuçlar, duygusal ihmal ve duygusal istismarın sadece davranışsal ve farkındalık düzeyinde de ele alınması gerektiğini vurgulayan literatürle örtüşmektedir (53,1). Sosyal öğrenme kuramına dayalı teknikler, özellikle rol oynama, gözlem yoluyla öğrenme ve olumlu ebeveynlik davranışlarının grup ortamında modellenmesi, ebeveynlerin yeni ve işlevsel

davranış örüntülerini benimsemelerini kolaylaştırmıştır. Grup içinde sağlanan geri bildirim mekanizmaları, uygun olmayan ebeveyn tutumlarının fark edilmesini ve pekiştirici bir sosyal çevre aracılığıyla olumlu tutumların yerleşmesini desteklemiştir. Bu bütüncül yaklaşım, sadece bilgi düzeyinde bir artış sağlamamış, aynı zamanda ebeveynlerin duygusal düzenleme becerileri ve çocukla olan etkileşim biçimlerinde de davranışsal bir dönüşüme yol açmıştır. Doğrudan duygusal ihmal ve duygusal istismarı hedef alan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini iyileştirmeye odaklanan ve ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve davranışlarında olumlu değişimler yaratan programlar incelendiğinde, duygusal ihmal ve istismar içeren davranışlar üzerinde etkili oldukları görülmüştür. Li ve ark. (2021) yürüttükleri çalışmada sosyal öğrenme kuramına dayalı, ebeveynlere çocuklarının gelişim ihtiyaçlarını anlayarak tutarlı disiplin uygulamaları, olumlu etkileşimler ve problem çözme stratejileri kazandırmayı amaçlayan Triple P programının olumsuz ebeveynlik uygulamalarını azalttığı ve ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirdiğini ortaya koymuştur (54). Benzer şekilde İnılmaz Yıllar (55) programı da sosyal öğrenme kuramı ve gelişimsel psikoloji temellerine dayanan, grup formatında uygulanan bir ebeveyn eğitim programı olarak, ebeveynlerin istismar düzeylerini düşürdüğü, daha az sert ve eleştirel disiplin uyguladıkları, çocuklarına daha destekleyici yaklaşıtlarını göstermiştir. Bu yönüyle mevcut programın çıktılarını destekler niteliktedir. Mevcut müdahale programında bağlanma temelli ilişki örüntülerine, zihinselleştirme kapasitesine ve bilişsel çarpıtmalara yönelik yapılandırılmış oturumlar, ebeveynin hem kendi içsel süreçlerini fark etmesine hem de çocuğunun duygusal ihtiyaçlarına daha duyarlı hale gelmesine katkı sunmuştur (44,56). “Minding the Babies” programı, müdahale süreci boyunca yansıtıcı işleyişi model olarak ebeveynlerin çocuklarının davranışlarına daha uygun ve duyarlı biçimde karşılık vermelerini desteklemeyi, böylece sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkilerini güçlendirmeyi amaçlayan bir müdahale programıdır (57). Condon ve arkadaşlarının (2022) yürüttüğü çalışmada, özellikle çocukluk döneminde yaşanan duygusal istismarın nesiller arası aktarımının, yansıtıcı işlevselliğin geliştirilmesi yoluyla azaltılabileceği gösterilmiştir (57). Benzer şekilde bağlanma kuramı temelli Connect programı da ebeveynin empati kurabilme ve zihinselleştirme kapasitesini artırarak duyarlılığını geliştirmeyi amaçlamış ve ebeveynin öz yeterliği ve sonucunda hissettiği bakım veren yükünü azalttığı kanıtlanmıştır (58,59). Mevcut müdahale programının içeriği de ebeveynlerin kendilerinin ve çocuklarının zihinsel durumlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olacak çalışmalar sunarak çocukların duygusal ihtiyaçlarını fark edip yanıt vermelerini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Ayrıca grup formatında uygulanan psiko-eğitimsel içerikler ve paylaşım odaklı etkinlikler, yalnızlık ve yetersizlik

duygularını azaltarak değişim motivasyonunu artırmış olabilir (47).

Çalışma bulguları, deney grubunda duygusal istismar potansiyelinin nedensel alt boyutunda anlamlı bir azalma olduğunu ortaya koyarken, önleyici davranışlar ve farkındalığı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir. Bu durum, katılımcı grubun özellikleriyle ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Müdahale programına katılan ebeveynlerin çoğunluğu, yüksek risk grubundan ziyade gelişime açık düşük ve orta düzey risk profiline sahip bireylerden oluşmakta olup, başlangıç düzeyinde önleyici davranışlara ve farkındalığa dair puanları görece yüksek bulunmuştur. Yüksek riskli ebeveynlerin ise programa katılım konusunda ya motivasyon eksikliği yaşadıkları ya da müdahaleye direnç gösterdikleri görülmektedir (60,61).

Kontrol grubunda duygusal istismar potansiyelinin artması, ebeveynliğin yalnızca bilgi eksikliğiyle değil, stres ve duygusal yük kapasitesiyle de ilişkili olduğunu doğrulayabilmektedir. Erken çocukluk döneminde çocukların duygusal ihtiyaçları hızlı biçimde değiştiği için dört aylık süre, bu ihtiyaçlara uygun yanıt verilmesinde belirleyici olabilir. Bu dönemde çocuğun bağımsızlaşma eğilimi, sınır deneyimleri ve yoğun duygusal talepleri, ebeveynin düzenleyici kapasitesini zorlayabilir (62,63). Müdahale almayan ebeveynlerin bu talepler karşısında yalnız kalması, olumsuz ebeveynlik davranışlarının artmasına neden olmuş olabilir. Bu bağlamda, mevcut çalışmada uygulanan çok kuramsal temelli müdahale programı, yalnızca bilgi aktarımına değil; ebeveynin içsel dünyasını anlamlandırmasına, stresle baş etme biçimlerini geliştirmesine ve çocukla kurduğu ilişki örüntülerini yeniden yapılandırmasına olanak sağlamıştır.

Bu bulgular, özellikle erken çocukluk döneminde uygulanan yapılandırılmış grup müdahalelerinin önemini vurgularken ebeveynliğin yalnızca bilişsel değil, eş zamanlı olarak duygusal, davranışsal ve ilişkisel düzeylerde desteklenmesinin gerekliliğini vurgulamakta ve çok boyutlu müdahale modellerinin alandaki önemine dikkat çekmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak müdahale programının özellikle duygusal istismar gösterme davranışları ve duygusal ihmal üzerinde etkili olduğu görülürken önleyici davranışlar ve farkındalık üzerindeki grup içi etkilerin anlamlı olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte müdahale almayan kontrol grubunda istismar potansiyelinin artış göstermesi, erken çocukluk döneminin hızla değişen gelişimsel dinamikleri karşısında ebeveyn desteğinin kritik olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sınırlılıkları içerisinde öncelikle, çalışmanın örneklemini İstanbul'da bir anaokuluna devam eden, gönüllü katılım göstermiş ebeveynlerin oluşturması yer almaktadır ve örneklem büyüklüğü sınırlıdır. Katılımcıların çoğunlukla orta sosyoekonomik düzeyden gelmeleri ve eğitim düzeyi olarak

da üniversite mezunlarının çoğunlukta olması homojen olmayan bir dağılım yaratmıştır.

Ayrıca, araştırmada kullanılan ölçme araçları öz-bildirim temellidir. Bu da sosyal beğenirlik yanlılığı gibi etmenler nedeniyle ebeveynlerin kendi davranışlarını olduğundan daha olumlu yansıtmaya eğilimine yol açabilir. İleride yapılacak çalışmalarda, farklı risk düzeylerine sahip ebeveyn gruplarıyla daha geniş örneklemeler kullanılması, programın uzun dönem etkilerinin izlenmesi ve çocuklardan da veri toplanması yoluyla etki düzeyinin daha bütüncül biçimde değerlendirilmesi önerilmektedir.

Bu çalışmada geliştirilen çok kuramsal temelli müdahale programı, anaokullarında yıl içinde düzenli olarak uygulanabilecek ebeveyn atölyeleri, aile danışmanlığı merkezlerinde yapılandırılmış grup oturumları, belediyelere bağlı kadın ve aile hizmetleri birimlerinde açılacak ebeveyn destek programları veya aile sağlığı merkezlerinde sunulabilecek kısa süreli grup müdahaleleri şeklinde uyarlanarak, ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar, okul öncesi kurumlarda çalışan psikolojik danışmanlar ve topluma hizmet sağlayan kurumlar aracılığıyla ebeveynlere sunulabilecek hizmetler için etkili bir model sunmaktadır.

Kaynaklar

- Brassard MR. Is psychological maltreatment as harmful as other forms of child abuse and neglect? A research review. *APSAC Advisor*. 2019;31(3):18–27.
- Erickson MF, Egeland B. Child neglect. In: Myers J, Berliner L, Briere J, Hendrix C, Jenny C, Reid T, editors. *The APSAC handbook on child maltreatment*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage; 2002. p. 3–20.
- Iwaniec D. Identifying and dealing with emotional abuse and neglect. *Child Care Pract*. 2003;9(1):49–61.
- Webb J. *Running on empty: Overcome your childhood emotional neglect*. Morgan James Publishing; 2012.
- Hart SN, Brassard MR, Wernham M. Psychological maltreatment: A threat to children not to be ignored. In: Conte JT, Klika B, editors. *Handbook of child maltreatment*. Springer; 2022. p. 93–115.
- Iwaniec D. *The emotionally abused and neglected child: Identification, assessment and intervention: A practice handbook*. 2nd ed. Chichester: John Wiley & Sons; 2006.
- Wolfe DA, McIsaac C. Distinguishing between poor/dysfunctional parenting and child emotional maltreatment. *Child Abuse Negl*. 2011;35(10):802–13.
- Glaser D. Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse Negl*. 2002;26(6–7):697–714.
- Doyle C, Timms C. *Child neglect and emotional abuse: Understanding, assessment and response*. Sage; 2014.
- Slep AMS, Heyman RE, Snarr JD. Child emotional aggression and abuse: Definitions and prevalence. *Child Abuse Negl*. 2011;35(10):783–96.
- Baker AJ, Maiorino E. Assessments of emotional abuse and neglect with the CTQ: Issues and estimates. *Child Youth Serv Rev*. 2010;32(5):740–8.
- World Health Organization. *Violence against children: Tackling hidden abuse*. 2020. Available from: <https://www.who.int/europe/news/item/13-01-2020-violence-against-children-tackling-hidden-abuse>
- UNICEF. Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması: Özet raporu. 2010. Available from: <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar>
- Garbarino J. Psychological maltreatment of children and youth: A historical perspective on the right to be emotionally safe. In: Geffner R, White JW, Hamberger LK, Rosenbaum A, Vaughan-Eden V, Vieth VI, editors. *Handbook of interpersonal violence and abuse across the lifespan*. Springer; 2022. p. 1143–55.
- Aust S, Härtwig EA, Heuser I, Bajbouj M. The role of early emotional neglect in alexithymia. *Psychol Trauma*. 2013;5(3):225.
- Pollak SD, Cicchetti D, Hornung K, Reed A. Recognizing emotion in faces: Developmental effects of child abuse and neglect. *Dev Psychol*. 2000;36(5):679–88.
- Sciarino NA, Hernandez TE, Davidtz J. *Understanding child neglect: Biopsychosocial perspectives*. Springer; 2018.
- Brassard MR, Hardy DB. Psychological maltreatment. In: Helfer ME, Kempe RS, Krugman RD, editors. *The battered child*. 5th ed. Chicago: University of Chicago Press; 1997. p. 392–412.
- O’Hagan K. *Emotional and psychological abuse of children*. Toronto: University of Toronto Press; 1998.
- Skogrand L, Singh A, Allgood S, DeFrain J, DeFrain N, Jones JE. The process of transcending a traumatic childhood. *Contemp Fam Ther*. 2007;29(4):253–70.
- Crosson-Tower C. *Understanding child abuse and neglect*. 9th ed. Pearson; 2014.
- Bogdan R, Williamson DE, Hariri AR. Mineralocorticoid receptor Iso/Val (rs5522) genotype moderates the association between previous childhood emotional neglect and amygdala reactivity. *Am J Psychiatry*. 2012;169(5):515–22.
- Maheu FS, Dozier M, Guyer AE, Mandell D, Peloso E, Poeth K, et al. A preliminary study of medial temporal lobe function in youths with a history of caregiver deprivation and emotional neglect. *Cogn Affect Behav Neurosci*. 2010;10(1):34–49.
- Schimmmenti A, Maganuco NR, La Marca L, Di Dio N, Gelsomino E, Gervasi AM. Childhood experiences of emotional neglect, negative affectivity, and adult psychiatric symptoms. *Mediterr J Soc Sci*. 2015;6(6 Suppl 1):259–65.

25. Teicher MH, Samson JA, Polcari A, McGreenery CE. Relative effects of various forms of childhood maltreatment. *Am J Psychiatry*. 2006;163(6):993–1000.
26. Wright MOD, Crawford E, Del Castillo D. Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students. *Child Abuse Negl*. 2009;33(1):59–68.
27. Chen Y, Zhang Y, Zhang L, Luo F, Xu W, Huang J, et al. Childhood emotional neglect and problematic mobile phone use among Chinese adolescents. *Child Abuse Negl*. 2021;115:104991.
28. Potthast N, Neuner F, Catani C. Emotional maltreatment and alcohol dependence. *Addict Behav*. 2014;39(5):949–58.
29. Rosenkranz SE, Muller RT, Henderson JL. Psychological maltreatment and substance use problem severity among youth. *Child Abuse Negl*. 2012;36(5):438–48.
30. Salokangas RK, Schultze-Lutter F, Schmidt SJ, Pesonen H, Luutonen S, Patterson P, et al. Childhood physical abuse and emotional neglect in adult mental disorders. *J Ment Health*. 2019;29(4):376–84.
31. Sinha R. Chronic stress, drug use, and vulnerability to addiction. *Ann N Y Acad Sci*. 2008;1141(1):105–30.
32. Kealy D, Laverdière O, Cox DW, Hewitt PL. Childhood emotional neglect and depressive symptoms. *J Ment Health*. 2020;30(4):398–405.
33. Zweig FH, Paris J. Parents' emotional neglect and borderline personality disorder. *Am J Psychiatry*. 1991;148(5):648–51.
34. Bradley SJ, Jadaa DA, Brody J, Landy S, Tallett SE, Watson W, et al. Brief psychoeducational parenting program: An evaluation and 1-year follow-up. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2003;42(10):1171–8.
35. Sanders MR, Pidgeon AM, Gravestock F, Connors MD, Brown S, Young RW. Does parental attributional retraining and anger management enhance the effects of the Triple P-Positive Parenting Program? *Behav Ther*. 2004;35(3):513–35.
36. Webster-Stratton C. The Incredible Years series: A developmental approach. In: Van Ryzin M, Kumpfer K, Fosco G, Greenberg M, editors. *Family-Based Prevention Programs for Children and Adolescents*. New York: Psychology Press; 2016. p. 42–67.
37. Chacko A, Jensen SA, Lowry LS, Cornwell M, Chimklis A, Chan E, et al. Engagement in behavioral parent training: Review of the literature and implications. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 2016;19:204–15.
38. Toth SL, Maughan A, Manly JT, Spagnola M, Cicchetti D. The relative efficacy of two interventions in altering maltreated preschool children's representational models. *Dev Psychopathol*. 2002;14(4):877–908.
39. Slade A, Sadler LS, Eaves T, Webb DL. *Enhancing attachment and reflective parenting in clinical practice*. New York: Guilford Publications; 2023.
40. Azar ST, Rohrbeck CA. Child abuse and unrealistic expectations: Further validation of the parent opinion questionnaire. *J Consult Clin Psychol*. 1986;54(6):867.
41. Mikolajczak M, Brianda ME, Avalosse H, Roskam I. Consequences of parental burnout: Its specific effect on child neglect and violence. *Child Abuse Negl*. 2018;80:134–45.
42. Iwaniec D. Evaluating parent training for emotionally abusive and neglectful parents: Comparing individual versus group intervention. *Res Soc Work Pract*. 1997;7(3):329–49.
43. Beck AT. *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Press; 1976.
44. Fonagy P, Gergely G, Jurist E, Target M. *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. New York: Other Press; 2002.
45. Bandura A. *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1977.
46. Peseschkian N. *Positive psychotherapy: Theory and practice of a new method*. Berlin, New York: Springer; 1987.
47. Feldman LB, Feldman SL. Integrating therapeutic modalities. In: Norcross JC, Goldfried MR, editors. *Handbook of psychotherapy integration*. 2nd ed. Oxford University Press; 2005. p. 235–51.
48. Baker AJ, Brassard MR, Schneiderman MS, Donnelly LJ, Bahl A. How well do evidence-based universal parenting programs teach parents about psychological maltreatment? *Child Abuse Negl*. 2011;35(10):855–65.
49. Pekdoğan S, Kanak M. Validity and reliability study of the scale for emotional abuse potential of parents with children aged 3 to 6. *Int J Eurasia Soc Sci*. 2019;10(35):354–66.
50. Uslu RI, Kapci EG, Yildirim R, Oney E. Socio-demographic characteristics of Turkish parents in relation to their recognition of emotional maltreatment. *Child Abuse Negl*. 2010;34(5):345–53.
51. Lounds JJ, Borkowski JG, Whitman TL. Reliability and validity of the mother-child neglect scale. *Child Maltreat*. 2004;9(4):371–81.
52. Durmuşoğlu Saltalı N, Arslan E, Yıldırım Doğru SS. Adaptation of Mother Child Negligence Scale to Turkish. *Tech Technol Educ Manag*. 2014;9(4):845–53.
53. Bifulco A, Brown GW, Harris TO. Childhood loss of parent, lack of adequate parental care and adult depression: A replication. *J Affect Disord*. 1987;12(2):115–28.
54. Li N, Peng J, Li Y. Effects and moderators of Triple P on the social, emotional, and behavioral problems of children: Systematic review and meta-analysis. *Front Psychol*. 2021;12:709851.
55. Hurlburt MS, Nguyen K, Reid J, Webster-Stratton C, Zhang J. Efficacy of the Incredible Years group parent program with families in Head Start. *Child Abuse Negl*. 2013;37(8):531–43.

56. Slade A, Sadler L, Dios-Kenn CD, Webb D, Currier-Ezepchick J, Mayes L. Minding the Baby: A reflective parenting program. *Psychoanal Study Child*. 2005;60(1):74–100.
57. Condon EM, Tobon AL, Holland ML, Slade A, Mayes L, Sadler LS. Examining mothers' childhood maltreatment history and the long-term effects of the minding the baby® intervention. *Child Maltreat*. 2022;27(3):378–88.
58. Moretti MM, Obsuth I. Effectiveness of an attachment-focused manualized intervention for parents of teens: The Connect Program. *J Adolesc*. 2009;32(6):1347–57.
59. Moretti MM, Holland R, Moore K, McKay S. An attachment-based parenting program for caregivers of disordered adolescents. *J Child Youth Care Work*. 2004.
60. Damashek A, Doughty D, Ware L, Silovsky J. Predictors of client engagement and attrition in home-based prevention. *Child Maltreat*. 2011;16:9–20.
61. Sanders MR, Turner KM, Baker S, Ma T, Chainey C, Horstead SK, et al. Supporting families affected by adversity: Family Life Skills Triple P. *Behav Ther*. 2024;55(3):621–35.
62. Thompson RA. The legacy of early attachments. *Child Dev*. 2000;71(1):145–52.
63. Denham SA. Dealing with feelings: How children negotiate emotions and relationships. *Cogn Brain Behav*. 2007;11(1):1–48.